

Cofnodion cyfarfod y Grŵp Trawsbleidiol ar Ganser: Adolygiad o'r Cynllun Cyflawni ar gyfer Canser

Dydd Mawrth 19 Mawrth 2019

Ystafell Briffio'r Cyfryngau, Tŷ Hywel, Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Agenda:

- 12.00 Cinio a rhwydweithio
- 12.30 Cyfarfod Cyffredinol Blynyddol
  - Cadarnhau David Rees AC yn Gadeirydd y Grŵp Trawsbleidiol ar Ganser
  - Cadarnhau Cancer Research UK yn Ysgrifenyddiaeth y Grŵp Trawsbleidiol ar Ganser
- 12.40 Cynllun Cyflawni ar gyfer Canser: Hanner Ffordd
- 12.45 Yr Athro Tom Crosby, Cyfarwyddwr Meddygol, Rhwydwaith Canser Cymru
- 12.55 Martin Fidler Jones, Swyddog Polisi, Gofal Canser Tenovus
- 13.05 Trafodaeth
- 13.30 Cloi'r cyfarfod

Yn bresennol:

David Rees AC

Huw Irranca-Davies AC

Helen West - Swyddfa Julie Morgan AC

Andy Glyde - Cancer Research UK

Gemma Roberts - Cancer Research UK (Ysgrifenyddiaeth)

Yr Athro Tom Crosby OBE - Cyfarwyddwr Meddygol ac Oncolegydd Ymgynghorol, Rhwydwaith Canser Cymru

Martin Fidler Jones - Tenovus

Tracey Cooper - Iechyd Cyhoeddus Cymru

Deborah Haworth - CRUK

Judi Rhys - Ymchwil Canser Cymru

Lee Cooper - Ymchwil Canser Cymru

Jon Antoniazzi - Cymorth Canser Macmillan

Rhian White - Caerdydd a'r Fro

Cyfarfod Cyffredinol Blynnyddol

Croesawodd Andy Glyde bawb a diolchodd i Julie Morgan am ei gwasanaeth fel cyn Gadeirydd y Grŵp Trawsbleidiol ar Ganser cyn ei dyrchafu i'r cabinet.

Etholwyd David Rees AC yn Gadeirydd y Grŵp Trawsbleidiol yn dilyn ei enwebiad gan Huw Irranca Davies AC. Gofynnwyd i Cancer Research UK barhau i ddarparu'r ysgrifenyddiaeth ar gyfer y Grŵp. Croesawodd David Rees bawb i'r cyfarfod a diolchodd i Julie Morgan am ei chyfnod fel Cadeirydd y Grŵp.

Siaradodd David Rees am y Cynllun Cyflawni ar gyfer Canser

Dywedodd David Rees ei bod yn bwysig cadw golwg ar y cynllun ac yn bwysig cael Tom [Crosby] yn y cyfarfod i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i ni am y cynllun. Dywedodd David mai dyma'r amser iawn i ddechrau edrych ar gynnydd y cynllun a'n bod am weld beth yw'r cryfderau a'r gwendidau a ble y gallwn wthio Llywodraeth Cymru a phleidiau a'u maniffestos yn y dyfodol. Yna croesawodd David Rees Tom Crosby, Meddyg Ymgynghorol yn Felindre a ffigwr blaenllaw yn y Cynllun Cyflawni ar gyfer Canser a'r Llwybr Gofal Canser Sengl a'i weithredu.

Cyflwyniad gan Tom Crosby: Cynllun Cyflawni ar gyfer Canser

Mae angen dulliau mewnol mwy cadarn ar gyfer goruchwylio'r cynllun. Mae Tracey Cooper yn arwain ar hyn. Gallai'r Llwybr Gofal Canser Sengl ddangos ffordd ymlaen ar gyfer gweithio'n wahanol yn y dyfodol.

Her canser yw dylanwad cynyddol canserau a amheuir. Mae hwn yn alw enfawr ar y system. O ran perfformiad mae yna feysydd y mae angen i ni eu gwella ond oherwydd ymroddiad staff, mae sgoriau cleifion yn dda. Mae amrywiadau o ran canlyniadau canser: mae Cymru tuag at waelod y pentwr yn y DU. Nid ydym o reidrwydd yn mynd ati i weithredu ar yr arwyddion a'r symptomau nac yn eu hadnabod. Hyd yn oed pan ddaw cleifion i mewn i'r system a'r amser a gymerwn i'w trin - maent yn treulio mwy o amser yn y system yng Nghymru na gweddill y DU. Nid yw ein system yn gweithio cystal ag y gallai. Rydym wedi dysgu llawer iawn o hyn.

Roedd cynllun 2016-2020 yn gynllun gwahanol. Ysgrifennwyd hyn gennym ni fel cymuned. Cafodd pawb gyfle i gyfrannu ac yna fe'i cyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru. Parhaodd y parthau yr un fath. Roedd elfennau allweddol yn ymwneud â diagnosis cynnar. Roedd gennym 78 o ymrwymadau yn y cynllun. Ond rydym yn hapus i weithio a rhannu ac ysgrifennu adroddiad mwy ffurfiol ar hynny ar ryw adeg.

Dangosodd Tom Crosby gynllun o sut mae cleifion yn ymuno â'r system (gweler y sleidiau). Rydym am droi'r llwybr yn rhan sgrinio'r system a chael mwy o bobl yn y system. Ar hyn o bryd, credwn y byddai hyn yn torri'r system, ond mae angen i ni sicrhau bod y system yn gweithio'n dda ar gyfer hyn. Mae'r Llwybr Gofal Canser Sengl yn rhoi llawer mwy o bwysau ar y system. Ond dyma'r peth iawn i'w wneud. Mae adolygiad canser gan gymheiriaid yn dal i fod yn rhaglen lwyddiannus. Cynnydd o 30% mewn nyrsys arbenigol ar draws y llwybr.

Lle bu cynnydd cymysg - mae gennym achos busnes i Lywodraeth Cymru dros ddatrysiad integredig. Mae'r gweithlu yn fater mawr iawn. Mae'r Llwybr Gofal Canser Sengl yn rhoi'r llwyfan hwnnw i ni i ddeall y system a'r hyn y gallwn ei wneud yn wahanol.

Pwyntiau allweddol eraill

- CRSt (strategaeth ymchwil cancer) erbyn mis Tachwedd gobeithio. Mae'r arolwg hwnnw ar agor i bawb gyfrannu ato nawr.
- Arweinyddiaeth systemau - ynghylch sut, pan mae gennym syniadau mewn rhwydweithiau a sefydliadau - sut rydym gwneud ein hunain yn rhywbeth sefydlog mewn sefydliadau?
- Cymorth metastatig - a ydym yn eu holrhain ac yn gwybod eu bod yn bodoli a beth yw eu profiad.
- Dylai 60 diwrnod rhwng diagnosis a thriniaeth fod yn fyrrach ar gyfer llawer o safleoedd cancer.

I gloi: Mae angen i ni weithio'n wahanol mewn llwybr diagnostig - gallai diagnosteg ranbarthol fod yn bwysig. Mae'r Llwybr Gofal Cancer Sengl yn mynd i'r afael â llawer o'r materion hirsefydlog yn y system. Mae arnom angen bod yn glinigol i fod yn rhan o'r broses ac ymgysylltu â'r rhaglen.

Newid y broses: Dywedodd y Gweinidog Iechyd y dylem fod yn gweithio tuag at y Llwybr Gofal Cancer Sengl o fis Mehefin. Yr adroddiad cyntaf ym mis Awst. Gallu dyrannu £3 miliwn o gyllid rheolaidd. O fis Mehefin bydd yn ymwneud â gweithredu a gwella.

Cyflwyniad gan Martin Fidler Jones: Atal

Mae rhywbeth nad yw'n gweithio - mae pobl yn gwybod sut i golli pwysau a pha mor beryglus ydyw. Nid oes trafodaeth am fod dros bwysau pan fyddwch yn mynd at y meddyg teulu am bethau eraill. Mae'n amlwg bod uchelgais i gael llwybr cyfeirio ar gyfer gordewdra. Ond mae angen i ni rymuso'r cymunedau i weithredu hyn. Mae elfen o gyfrifoldeb personol yn hyn. Mae'n afresymol disgwyl i'r llywodraeth wneud popeth. Sut rydym yn grymuso'r cymunedau? Er mwyn i'r llywodraeth roi'r strwythur ar waith i alluogi'r newid hwnnw i ddigwydd. Un darn o ddeddfwriaeth oedd y Ddeddf Teithio Llesol. Y broblem o ddydd i ddydd yw bod ceisiadau cynllunio yn mynd i mewn - manylion sut y maent yn ystyried sut nad yw'r strwythurau addysgol yn y dyfodol yn ei gwneud yn ofynnol i'w rhieni fynd â nhw i'r ysgol mewn car.

Mae angen i ni fod yn lleihau'r angen i bobl fynd i mewn i'r system. Mae angen i ni symud y ffocws i ochr ataliol pethau. Bu cynnydd o ran gordewdra a theithio llesol. *Mae Pwysau Iach: Cymru Iach* yn rhoi llawer o gyfleoedd i'r sector ymateb i hynny. Rwy'n gwybod beth yw'r problemau a sut i fynd i'r afael â nhw a'm galluogi i wneud newidiadau ac i sicrhau nad yw fy mab yn gwneud yr un camgymeriad. A sicrhau bod y rhai mwyaf difreintiedig yn y cymunedau yn cael eu helpu lle mae bywyd iach yw'r norm.

Sylwadau eraill:

- HPV yw'r agwedd gadarnhaol arall.
- Mae'r isafswm pris am uned o alcohol yn dda. Ond mae gennym broblemau eraill o hyd ee alcohol yn cael ei arddangos cyn gynted ag y byddwch yn cerdded i mewn i archfarchnad.
- E-sigaréts - cymaint ag y gallwn ddweud wrth bobl bod ysmegu yn lladd, mae nicotin yn sylwedd caethiwus. Llywio pobl oddi wrth sylwedd carsinogenig hy sigaréts.
- Gofal haul - Mae'r haul yn adweithydd niwclear enfawr. Yr ail y daw'r haul allan, dylem fod yn amddiffyn ein hunain. Y meddylfryd bod lliw haul yn ffafriol heb gofio'r holl ddifrod y mae'n ei wneud i'r DNA. Mae llawer o gyngor ar gael, ond nid yw'r cyhoedd yn ei ddefnyddio.

Casgliad: Mae amddifadedd yn sail i'r holl bwyntiau hyn a godir. Mae angen i ni wneud Cymru yn lle llai difreintiedig ac yn fwy cyfartal. Dyna'r ffordd orau o atal cancer.

Trafodaeth

Rhian White (gwyddonydd clinigol arweiniol ar gyfer geneteg canser a Chaerdydd a'r Fro): Mae geneteg yn dod yn bwysicach yn y rôl ddiagnostig. Rydym yn awyddus i weithio gyda'r llwybrau diagnostig eraill. A oes fforwm lle y gallwn siarad â'r grwpiau diagnostig eraill i sicrhau bod gan y gwasanaethau yr ydym yn eu sefydlu y canllawiau adrodd cywir a bod y bobl gywir wedi'u cysylltu?

Tom Crosby: Mae'r grwpiau cenedlaethol yn rhwydwaith delweddu ac yn rhaglen endosgopi. Mae gennym y llwybr gorau sy'n dweud y dylai hyn [rhwydweithio] ddigwydd a llawer o fanylion. Dylai hyn i gyd gael ei lywio gan drafodaeth addysgedig. Mae NICE wedi cyhoeddi canllawiau amdanynt. Bydd yn rhaid i ni ei ddadansoddi yn ôl diagnosteg a dull. Maent yn llinellau amser uchelgeisiol sy'n wahanol ar gyfer gwahanol ddiagnosteg. Ond dylem gael y system sydd â'r gallu i gyflawni'r arfer gorau. Bydd mwy o gyfle i gyfrannu at y rheini.

David Rees: A gaf fi adeiladu ar y mater capasiti hwnnw? Mae canolfan ddelweddu wedi cael ei sefydlu. A fydd hynny'n denu mwy [o staff diagnostig] o'r tu allan i Gymru i ganolfan uwch-dechnoleg? Ydyn ni'n gwneud digon i gynyddu capasiti?

Tom Crosby: Mae delweddu yn stori o lwyddiant go iawn i Gymru. Mae'n safle pwrpasol. Bydd yn ein galluogi i hyfforddi mwy o bobl a gweithio'n wahanol yn y dyfodol. Nid wyf yn credu bod nifer y bobl sy'n mynd i mewn yn ddigon. Mae rhywbeth ynglŷn â gwneud mwy yno. Gweithio gydag AaGIC i gael gweithlu mwy gwydn ar gyfer y dyfodol. Y neges yw bod angen i ni hyfforddi mwy o bobl yn ogystal ag edrych ar gymysgedd sgiliau'r bobl yr ydym yn eu hyfforddi h.y. nyrsys yn ymgymryd â rolau meddygon, yna mae angen i ni lenwi'r rolau gweinyddol yr oedd nyrsys yn arfer eu cyflawni. Mae angen i ni weithio'n wahanol. Mae angen i ni sicrhau nawr bod digon o bobl yn mynd drwy'r system.

Tracey Cooper: Mae yna gyfatebiaeth â delweddu a phatholeg mewn labordy ac nid ydynt wedi bod yn gweithio i'r un capasiti (grwpiau delweddu a phatholeg). Rydym wedi penderfynu mai canser fydd yn llywio'r cyflymder nawr. Bydd yr agenda canser yn llywio cyflymder diagnosteg i symud y llwybr canfod a diagnosteg a symud y llwybr at ddiagnosis cynnar. Ac mae angen seilwaith modern ar gyfer hynny. Canser fydd yn arwain. Mae AaGIC yn datblygu strategaeth gweithlu ar gyfer y GIG a gofal cymdeithasol. Bydd gan ganser ei gynllun pwrpasol ei hun sy'n sail i hynny. Rydym mewn sefyllfa fwy cadarnhaol hyd yn oed nag yr oeddem ychydig fisoedd yn ôl yn hyn o beth. Mae'n rhaid i ni ddefnyddio canser fel yr agenda drawsnewid. Mae hyn yn sylfaenol. Beth mewn byd ymhen 5 mlynedd sut mae hyn yn edrych? Nid yw rhai o'n modelau yn ffafriol i bobl sy'n dod allan o hyfforddiant. Ni allwn drawsnewid gweithwyr proffesiynol mewn gwasanaethau canser yn unig, ond y system sy'n cefnogi hynny hefyd.

O ran atal - Sefydlodd y Grŵp Gweithredu ar gyfer Canser is-grŵp ar gyfer atal. Fe wnaethom geisio dod â phob grŵp gweithredu i mewn. Mae yna ddadl ehangach yn digwydd. Yn Iechyd Cyhoeddus Cymru aethom drwy adolygiad radical. Mae 7 blaenoriaeth strategol, rhai yn ymwneud â chanser: incwm (fforddio byw'n iach) a helpu pobl i wneud dewisiadau iach; mae'r blynyddoedd cynnar yn bwysig, mae'n ymwneud â gwahanol ddewisiadau; hyrwyddo ymddygiad iach h.y. lleihau ysmegu, gweithgarwch corfforol, bwyta'n iach; sut rydym yn darparu system gynhliadwy o iechyd a gofal?

Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru yn gweithio'n agos â chydweithwyr i symud i ddull sy'n seiliedig ar atal. Adolygwyd baich y clefyd. Ystyriwyd ymddygiad; ysmegu; gweithgaredd corfforol a bwyta'n iach. Mae modd osgoi 40% o ganserau. Ydyn ni i gyd yn alinio arian cyhoeddus? Gofynnwyd i'n cydweithwyr yn Llywodraeth Cymru roi cyngor ar ymyriadau atal. Mae pobl yn iachach ac nid ydynt yn marw ac mae hynny'n eu helpu i fod yn talu treth am gyfnod hirach sy'n helpu'r economi. Mae angen symudiad wedi'i reoli tuag at atal. Rydym wedi bod yn ysgogi ar draws y sector - penderfyniadau cynllunio - wedi

eu cytuno â phob un o Brif Weithredwyr a chadeiryddion y GIG ac ar draws y sector o awdurdodau lleol a'r trydydd sector. Cytunwyd ar hyn mewn egwyddor gan uwch swyddogion ar draws y system.

David Rees: Mae'n bwysig gwybod ble rydym ni ac mae'n bwysig meddwl am atal. Pryd y bwriadwch ddechrau edrych ar adolygu'r cynllun ar gyfer y cynllun nesaf (2020)?

Tom Crosby: Y cynllun yw i'r weinyddiaeth newydd ei weithredu. Bydd canser yn flaenoriaeth. Mae angen i ni fynd o amgylch y bwrdd a dylem fod yn cytuno tua 80%. Ar sail tystiolaeth, dyma'r blaenoriaethau iddynt oll. Ac mae angen i ni gyflawni'r rhain gyda'n gilydd a'i gefnogi o ran arbenigedd a chefnogaeth ariannol. Gallwn fynd ymhellach i gytuno a chefnogi hyn gyda'n gilydd. Bydd cynllun. Rydym yn ysgrifennu cynllun clinigol cenedlaethol. Rwy'n disgwyl i hyn fod yn rhyw fath o strategaeth glinigol i wella canlyniadau yn hytrach na gwneud hyn i gyd ein hunain.

Caeodd David Rees y cyfarfod:

Diolchodd David i bawb am ddod a soniodd Andy Glyde y bydd y cyfarfod nesaf ym mis Mai ac y bydd yna arddangosfa yn y Senedd.